

עומקא דפרשה

המחבר לחברותא או שיעור
קובעי עיתים

שער הציון

מצוה להחיותו

שכר חסידי אה"ע

תגובות

ביאור ענין גר תושב

קבלת גר תושב

הערות בענייני ג"ת

גירות דגר תושב

פר' בהר בחוקותי - בענייני גר תושב

בס"ד ערב ש"ק כ"ב אייר תשפ"ו
שנה י"ח

קבלת גר תושב בפני בית דין

הרב יונה טאובה

הריטב"א במכות דף ט' מבאר עיקר דין גר תושב. הוא כותב שיש ג' קבוצות שונות בבני נח. והם: גר תושב, בן נח, וכו'. גר תושב זה מי שקיבל על עצמו לשמור ז' מצוות בפני ג' ויש לו שכר כמצווה ועושה ומצווים אנו להחיותו. בן נח זה שישמור את מצוותיו אבל לא קיבל על עצמו בפני ג', והוא מקבל שכר עליהם כאינו מצווה ועושה ואין מורידין אותו ואין לגרום לו שום קטלא. וסתם גוי הוא מי שחשוד לעבור על המצוות ודינו שמורידין ולא מעלים. ומעין דברים אלו איתא גם ברמב"ן שם.

ועי' בחידושי הגרי"ז במכתבים בסוף הספר שעונה לשואל מה פשר הקבלה שמקבל הג"ת על עצמו הרי גם לפני כן היה חייב בכל ז' מצוות בני נח, ומה התחדש בקבלה זו. וביאר שם הגרי"ז על פי דברי הרמב"ם בהל' מלכים פ"ח ה"י "וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג". שרואים מזה שבמ"ת התחדש דין חדש בבני נח, שלא די שמקיימים את המצוות שלהם, אלא צריכים גם קבלה בפני ג' ואם לא ייהרגו. ומבאר הגרי"ז ראה לדבריו מדברי הריטב"א הנ"ל שכל שלא קבלו על עצמם הם בגדר מ"ש "ראה ויתר גויים".

ויש להטעים את דבריו על פי מה שכתב החזו"א ביו"ד סי' ס"ג אות ג' שהסיבה שהוצרכה התורה לחדש את הדין הזה הוא משום שעל ידי מעשיהם הרעים הגויים אבדו את חזקת כשרותם בנוגע לקיום המצוות, וכל זמן שלא יקבלו על עצמם דין ג"ת הם בחזקת עבריינים וחייבים מיתה. אכן יש לציין שמדברי הריטב"א הנ"ל נראה לכאורה לא כך. שהרי הקבוצה השניה הם בני נח שלא קיבלו על עצמם להיות גר תושב לפני ג' ומה שמקיים הרי הוא כשאינו מצווה ועושה אבל לא נאמר עליו מורידין ולא מעלין כפי שהוא בסתם גוי וצ"ע מה החילוק שלפי החזו"א הרי גם מי שלא ידוע שעובר על מצוות בני נח כבר איבד חזקתו ומוחזק לעבור על כל מצוות בני נח. ונראה שצ"ל שבנקודה זו חולק הריטב"א על דברי הרמב"ם וסבר כשיטת התוס' במס' ע"ז כ"ו: שממה שכתוב שהגויים הם למס ועבדות רואים שאינם חייבים מיתה כל שלא עמדו בדין.

ועי' שם בעל"ז שהקשה על דברי הריטב"א, דאם כפי שכתב שדינם כאינו מצווה ועושה "איך אמרינן בע"ז (ו ב) שלא יושיט אדם אבר מן החי לב"נ משום לפני עור לא תתן מכשול ע"ש הרי ב"נ אינו מצווה עוד ואיך יקרא זה לפני מכשול כיון שאינו צריך לקיים". ועוד הקשה דאיך שייך לכתוב את המקיים ז' מצוות כמצווה ועושה הרי כל ז' מצוות בני נח הם מצוות לא תעשה [חוץ מדינים] וקיימם בשוא"ת, ואיך נאמר על כך מצווה ועושה הרי אינו עושה. והנה עיקר קושיות העל"ז אינו על הריטב"א אלא על דברי הגמ' בב"ק דף ל"ח. ששם כתוב שלאחר שנאמר הפסוק "עמד ויתר גויים" דינם כמי שאינו מצווה ועושה.

ביישוב קושיות העל"ז י"ל שמדברי הגמ' הנ"ל רואים שהיה ס"ד לגמ' שלא יקבלו שכר בכלל, אלא שעל זה הקשה הגמ' שאמרו חז"ל שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, ומה שהיקרה הגמ' שאמנם יש להם שכר אבל כמי שאינו מצווה ועושה. וצ"ע מאי ס"ד שלא יקבלו שכר כלל אף שיקיימו את כל המצוות. וכי גרע מאשה שמקיימת מ"ע שהז"ג שמקבלת שכר כמי שאינה מצווה ועושה.

והנה לפי החזו"א רואים שעיקר הנושא של אומות העולם הוא שעל ידי התנהגותם הרע פרקו מעל עצמם עול המצוות שקבלו על עצמם אדה"ר ונח. וידוע שעיקר מה שעם ישראל זכו למה שזכו הוא משום מה שקבלו על עצמם בהר סיני ואמרו נעשה ונשמע, שהעיקר הוא קבלת עול מלכות שמים. וכבר כתבו התוס' בע"ז דף ג' שהסיבה שגדול המצווה ועושה הוא משום שיש לו עול מצוות ויצה"ר מתגרה בו. ואם כן עיקר הבעיה של הגויים הוא שהפקיעו את עול שלהם וחיים בלי עול מצוות בני נח. וזה מה שגרם לכך שהפסידו את חזקת הכשרות שלהם שאם אין לו עול למה ישמור ויקיים.

לפי זה ניתן לומר ביישוב קושיותיו של העל"ז אין הכוונה שאינם חייבים בכל מצוות בני נח, אלא שמה שכתוב שאינם מצווים ועושים היינו משום שהפקיעו את העול מעל עצמם ונעשה להם כהכרית ולא מרגישים שום חובה בענין כלפי שמיא, וזה מה

המשך בעמ' 4

ביאור ענין 'גר תושב'

הרב אהרן קסטל

בענין גר תושב, הנה יש כמה נידונים באחרונים בדינו, א. האם יכול לחזור בו. ב. האם יכול להוסיף על עצמו עוד מצוות ג. את"ל שיכול, האם רק בעת קבלתו או גם אח"כ. ד. האם בני גר תושב הם כמוהו או שהם כשאר בני נח.

ונראה דכל הנידון הולך סובב בגדר ומהות המושג גר תושב. דהנה יש פליאה במושג גר תושב, דהדין הוא דכדי להיות גר תושב הוא צריך לקבל עליו לקיים ז' מצוות, וצ"ב הלא כל גוי מצווה בז' מצות ומחוייב בהם לקיימם במילואם, וגם אחר שעמד והיתירן להם (ב"ק לח). אמרינן דלא איתגורי איתגור שפטורים מלעשותם אלא שאפי' אם עושים אין נוטלים עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה. וא"כ צריך ביאור מהו 'גר תושב' שמעתה אנו מצווין להחיותו ונשתנו דיניו לכמה ענינים (עי' חזו"א ב"ק סי' י', חמש נפק"מ בין גוי לגר תושב), במה הוא שונה מגוי רגיל הרי שניהם מוזהרים ועומדים, ואם בגלל שהוא מקיים ואחרים לא, מה צריך קבלה לזה הלא הוא מוזהר ועומד.

ואיכא בזה ב' מהלכים. בחידושי מרן ר"ז הלוי בסוה"ס (מכתבים, בעמ' האחרון בספר) הקשו לו בענין זה מהו קבלת גר תושב את הז' מצוות הלא הוא מוזהר ועומד, ומה טיבה של קבלה זו, ונקט שם הגרי"ז דבאמת ע"י הקבלה של הג"ת את הז' מצות לא נתחדש עליו שום דבר, ומה דע"י הקבלה חל עליו דין גר תושב, מבאר הגרי"ז עפ"י הרמב"ם בהל' מלכים שכתב דנצטווה משה מפי הגבורה לכופ את כל באי עולם לקבל עליהם ז' מצות שנצטוו בני נח ואם לא יקבל יהרג, הרי דאע"פ שעל ז' מצות נצטוו בני נח, מ"מ לאחר מתן תורה התחדש דין שלא סגי שאין האומות עוברין על הז' מצות אלא צריכין קבלה ואם לאו ייהרגו, והקבלה צריכה להיות שיקיימו אותם בשביל שהם כתובין בתורה. עכ"ד. ומבואר בדבריו דביסוד החיוב של הז' מצוות אצל ג"ת אין שום שינוי בינו לבין גוי רגיל, וכל ענינו הוא שקיבל על עצמו לקיים את מה שהוא מחוייב בו מן הדין, כמו שכתוב בתורה.

והעירוני להטעים הדברים, לשיטת רש"י שמבואר מדבריו (בע"ז ו. ובב"ק לח). דאחרי שהתירן להם, הם כבר לא מצווים, ורק מעונשים לא נפטרו, אשר לפי"ז באמת כל ב"נ הם פטורים מעצם המצוות, ויש משמעות לקבלה של הג"ת דע"ז נהפך למצוה.

אמנם ידוע שהגרי"ש כהנמן פירש באו"א את ענין גר תושב, שהנה ז' מצות נאמר לבני נח עוד לפני מתן תורה. עם ישראל נצטוו בתרי"ג מצות והיינו ז' מצות של בני נח ועוד תרי"ג מצוות, אך גם בז' מצוות שנצטוו בני נח שמזוהרין בהם גם ישראל, יש שינוי בין הקיום שלהם אצל ישראל לבין קיומם אצל בני נח, וא' הדוגמאות לדבר הוא מה שביאר על פי זה את הרש"י ביבמות מה: שכתב דגר תושב מוזהר על שמירת שבת כיון דמחלל שבת כעובד עבודה זרה, והקשו התוס' היאך יתכן לומר כן הלא גוי ששבת חייב מיתה וגוי אסור לו לשמור שבת ומאי שנא גר תושב, וביאר דגר תושב מקיים את הז' מצוות מתוך התרי"ג מצוות של ישראל, ובדיני ישראל כשנאמר שאסור לעבוד עבודה זרה נכלל בזה גם כן שלא לחלל שבת דמחלל שבת כעובד עבודה זרה, אך כל זה בדין ע"ז של ישראל, אבל באיסור ע"ז של בני נח נכלל גם הך דינא דמחלל שבת כעו"ז, ולכן בן נח שאינו ג"ת ששומר שבת, חייב מיתה, דאצלו לא נתחדש הדין דמחלל שבת כעו"ז, משא"כ גר תושב שמקיים הז' מצוות כמו שהם אצל ישראל ואצלם הוא כולל גם שמירת שבת, הוא מחוייב לשמור שבת אשר לפי"ד יוצא דבאמת הגר תושב לא רק מקבל על עצמו לשמור את הז' מצוות שהוא מצווה ועומד, אלא הוא מקבל ע"ע ז' מצוות מתוך תרי"ג, שלגבי הז' מצוות הללו הוא 'ישראל' הוא נכנס לעמ' במובן מה, ולכן את הז' מצוות הללו הוא צריך לקיים כישאל.

ולדבריו א"ש הלשון 'גר' תושב. דלהבנת הגרי"ז צ"ב במה הוא 'גר' הלא הוא לא מתגייר אלא 'חוזר בתשובה', שמקיים את הדינים שהוא צריך לקיים בלא"ה. אך להנ"ל הוא באמת גר, אמנם לא לגמרי, דהיינו שהוא לא קיבל ע"ע את כל התרי"ג מצוות, אבל ז' מתוכם הוא

המשך בעמ' 2

א. הביאור הלכה [סי' דש] ד"ה אינו יהודי, הביא דבר חידוש מהמג"א, שאם גוי קיבל עליו מצוות הנהגות בעבד והוא שכיר, אזי דינו דאמנן רבו אינו מצווה על שביתתו אבל **העבד אסור לעשות מלאכה לעצמו** דהא קיבל עליו מצוות הנהגות באשה, נמצא ששייך מציאות של גוי שמחויב בשמירת שבת, והקשה ע"ז הבה"ל **צ"ע ג' כיון שאין קנוי לו אין גרות לחצאין**, ומנ"ל למג"א שיהיה עדיף **מגר תושב דהוא אסור לשמור שבת**, ולפ"ז ימצא איש שיצא מכלל ג"ת ולכלל ישראל לא בא וגם בכלל עבד אינו, ומנא ליה זה, ואח"כ ת' דס"ל למג"א דגר תושב גופא אם רצה לקבל עליו בעת תחילת גרותו עוד מצוות מלבד השבע, **ג"כ חלה קבלתו, שמחויב אח"כ לקיים** וכו', וחידוש שיכול לחייב א"ע ביותר מז' מצוות, עיי"ש שהאריך בכ"ז.

והנה יש להעיר בזה דבה"ל תפילין כ' המג"א [סי' לט ס"ק ט בשם הדר"מ יו"ד רפא] **דג"ת כשר לכתוב תפילין ומזוזות**, וחלקו עליו האחרונים דאינו בר קשירה, ות' ביד אפרים דמירי בג"ת שקיבל עליו לקיים כל מצוות האמורות בתורה חוץ מנבלה (כדעת אחרים ע"ז סד) [וזהו כדברי הבה"ל הנ"ל וא"כ המג"א לשיטתו], אבל בבה"ל שם ד"ה כשר, האריך לחלוק עליו יעו"ש, ונמצא שהבה"ל סותר א"ע, וצ"ע. וצ"ל לכאורה שבס"י דש חזר בו ממש"כ בס"י לט.

ב. צ"ב מה הענין שהג"ת מקבל ע"ע בפני ב"ד הז' מצוות, הלא בין כה כבר מוזהר עליהן, והחזו"א [ב"ק סי' י ס"ק טו ד"ה מכות, יו"ד סי' סה ס"ק ג] ביאר שבאמת אין זה ענין מחודש אלא בשביל שלא קיימו הצריכות קבלה, **וידבלא קבלה אין אנו בטוחים בהזירותם** ואין אנו בקיאים בהם יעו"ש, דהיינו הקבלה מראה על רצינות ונכונות אמיתית.

אולם הגר"ח קנייבסקי צ"ל במסכת גרים (אות יג) ת' **ואפשר דג"ת צריך לקבל עליו אפי' דברים שאין ב"נ מוזהר עליו בע"ז** כגון גיפוף ונישוק לע"ז דאמרי בסנהדרין נז: דאין ב"נ מוזהר עליו י"ל דמ"מ ג"ת מוזהר עליו שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז כמו ישראל ע"כ, ולפ"ז כ' לבאר 'ואפשר שזו כונת רש"י ביבמות מח: שכ' **דג"ת צריך לשמור שבת דמחלל שבת כעובד ע"ז** ותוס' הקשו דהרי ב"נ ששבת חייב מיתה, ותו נמצא שמחויב ביותר מז' מצוות, ות' מרן הגר"ח קידוש נפלא וז"ל

ו"ל דג"ת שאני ולדידיה הוי בכלל אביזרייהו דע"ז וצריך לקיימו כמו ישראל וכו' ע"כ, ועיי"ש שלפי רש"י מיושב איך אברהם אבינו ויוסף הצדיק שמרו את השבת גם אם הוו ב'נ נח', דהוה מדין 'גר תושב'.

והנה במש"כ ששמירת שבת בכלל אביזרייהו דע"ז לא ירדתי לסוף דעתו וכונתו בזה, דהרי ודאי ליכא ייהרג ואל יעבור בישראל ובג"ת בשמירת השבת, וי"ל בזה, ויותר נראה כונתו דאביזרייהו רק לשון מושאל (הגם שמקודם קאי על גיפוף ומשמע דהוי אביזרייהו ממש), דהג"ת צריך להיבדל כ"כ מע"ז בשיעור כזה שמחויב בשמירת השבת משום שמומר לשבת הוי מומר לכה"ת וחשיב כגוי (למרות שב"נ ששבת חייב מיתה) אך ל"צ למסור ע"ז נפש, ואכתי צל"ע בכונתו.

וע' בחזו"א [שם] שדן בג"ת שעבר על אחת מז' מצוות האם איבד זכויות הג"ת ונקט שאם במקרה עבר לא איבד אך אם פקר לגמרי איבד הזכויות, אולם גם לפ"ז לא נתיר לו לכתחילה לעבור עבירה.

והנה הפר"מ [או"ח של ס"ק ד] מסתפק האם העמידו דבריהם בשו"ת בשבות דרבנן בבת ג"ת, והבה"ל שם ד"ה כותית, מצדד דלא גזרו בכגון זה. אולם לפי הבה"ל הנ"ל ששייך שיתחייב בשבת נלע"ד לחדש שבכה"ג מחללים עליו שבת לפי טעמא דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, וי"ל בזה ממש"כ בעובר ואכמ"ל.

ג. נחלקו הרמב"ם [איסורי ביאה יד.] והראב"ד האם בזמן הזה שאין היובל נוהג שייך 'גר תושב', דעת הרמב"ם שלא והראב"ד פליג שחלק מהדינים נוהגים עיי"ש.

אולם מצינו היכי תימצא גם אליבא דהרמב"ם ששייך גר תושב האידנא, ע"פ מש"כ בה"ל מלכים [יג], ב'נ נח שנתגייר ומל וטבל ואח"כ רצה לחזור מאחרי ה' ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקודם, אין שומעין לו וכו' **ואם היה קטן כשהטבילו אותו ב"ד יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד וכו'**, עיי"ש, אולם בשו"ע לא מצינו דין זה, וי"ל בזה.

והנה האו"ש [איסורי ביאה יב י ד"ה ומידלי] הביא נפק"מ שהבועל גירות תושב אין קנאין פוגעין, וביאר שהמחאה של הקטן מועילה כלפי שאר המצוות שחשיב 'זכיה' עבורו וחלק מהגרות אך כלפי ה' מצוות שכבר מחויב ועומד לא מהני המחאה, וכפינן ליה בע"כ, עיי"ש.

ד. המנ"ח [תעוב,] מחדש דבר נפלא, שבצדקה העשה של 'וחי עמך' כולל ג"ת משא"כ הלאוין ומתן השכר דכתיב 'אחייך', ולפ"ז לשיטות שאין ב"ד כופין על מ"ע שמתן שכרה בצדה נמצא שלצדקה של ישראל לא כופין אך בג"ת כן, יציבא בארעא כו', עיי"ש שמפלפל בזה.

לע"ג הג"ר אברהם בן ר' צבי נתן (קנטור) אשר היה דמות למופת, ובפרט באהבת הבריות והתורה, במידת הענוה והצניעות, במידת השמחה והארת הפנים, בלב טוב הכולל את כל המעלות, וכלשון החזו"א [או"ב פ"ד] 'מלהיב את לבו לבקש את אור האמת, לאהוב חיי עולם ולהניח חיי שעה'. ת.נ.צ.ב.ה.

כתב הרמב"ם בפ"י ממלכים ה' ג' וז"ל ב"נ שנתגייר וכו' ואח"כ רצה לחזור מאחרי ה' ולהיות גר תושב בלבד כשהיה מקודם אין שומעין לו וכו' ואם היה קטן כשהטבילו אותו ב"ד יכול למחות בשעה שיגדיל ויהיה גר תושב בלבד עכ"ל ובמש"כ הרמב"ם שיחזור להיות גר תושב בלבד העירו האחרונים ז"ל דמשמע מלשון הרמב"ם דא"ל לו למחות על גירות דגר תושב וצ"ב מ"ש מגירות של יהדות שיכול למחות מאחר ונתגייר בקטנותו מגירות של גר תושב שא"ל למחות ועי' ס' המפתח מה שצינו בזה, והנה מדברי הרמב"ם חזינן דבכל גירות גמורה כלול בה גם גירות של גר תושב ואע"פ שנתבטלה עיקר הגירות מ"מ גירות של ג"ת לא נתבטלה, והנה ידוע מש"כ החת"ס בתשובה דגדלות של ב"נ לא תליא בשנים ושערות אלא משעה שבא לכלל דעת ומעתה י"ל דגר קטן כזה שנתגייר אחר שהגיע לכלל דעת נהי דיכול למחות בעיקר גירות היהדות שהרי לענין ישראל הו"ל קטן שלא בא לכלל שנים ושערות מ"מ לענין גירות של גר תושב לא מהני מחאתו שהרי בתורת ב"נ הרי הוא גדול, ומעתה י"ל דמש"כ הרמב"ם שיהיה גר תושב בלבד מילתא דפסיקא נקט דלכל היותר יהא גר תושב והיינו לכה"ג שנתגייר אחר שבא לכלל דעת שא"ל למחות הגירות של ג"ת.

המשך מעמ' 1

ביאור ענין 'גר תושב'

מקבל, לגבם הוא ישראל, שמקיימם כדניי ישראל.

והנה ידוע חידושו של הביאור"ל (סי' דש"ד) בדעת המג"א שגר תושב יכול לקבל על עצמו עוד מצוות מתוך התרי"ג מצוות, והדבר מפליא איך יתכן אם הוא גוי לכל דבר, ואך שקיבל ע"ע לקיים את מה שמצווה, איך יכול להוסיף ע"ע עוד מצוות, ומה יחייב אותו אח"כ לקיים את מה שקיבל. אך לדברי הגרי"ש כהנאמן א"ש, כיון דגם את הז' מצוות שהוא מקבל הוא מקבל לקיימם כישראל, ולענין הז' מצוות הללו הוא גר, ולכן יכול גם כן להוסיף, ולקבל יותר מז' מצוות. ולא קשה מה מחייבו לקיים את מה שקיבל, כיון דהוי כמו גר שנתגייר שברור שאחר שחלה עליו הגירות הרי הוא כישראל לכל דבר וזה מה שמחייבו לקיים, הכא נמי.

ומה"ט נמי נראה שגר תושב לא יכול לחזור בו מהקבלה, וכמו שגר צדק לא יכול לחזור בו. אמנם הגרי"ז (שם) נקט לא כן, וכתב שבדאי אם יחזור בו מהקבלה, שוב הוי כב"נ דעלמא. וכל זה כמובן לשיטתו דקבלת הג"ת לא נתחדש בגופו שום דבר, כי אם שמקבל ע"ע לקיים את מה שהוא מחוייב, משא"כ אם נימא דהגרד הוא שהוא מתגייר לענין ז' מצוות אלו, נראה שאינו יכול לחזור בו. ועי' חזו"א ב"ק ס"י סקט"ו: יש לעיין בגר תושב שעבר על א' מז' מצוות האם איבד את זכויות גר תושב, ונראה כיון דגדור בהן א"פ שעבר פ"א לא איבד זכותו, אבל אם פקר לגמרי נראה דאבד זכות גר תושב, עכ"ד. ונראה מדבריו שאי"ז גירות אלא הכל תלוי בשמירת ז' מצוות ואם לא שומר פקע מיניה דין גר תושב (ועי' גם להלן בדברי החזו"א לענין בניו), אמנם יתכן דגם אם הוא כעין גירות, אם פקר לגמרי יתכן שהוי ביטול של הגירות (דאולי כיון שאי"ז ע"י מילה וטבילה וכל הגירות חלה ע"י קבלה, אם כלפיו אין שום משמעות לקבלה אולי פוקעת הגירות וצ"ע).

ואם כנים דברינו דדברי הביאור"ל שג"ת יכול להוסיף ע"ע עוד מצוות, אזלי כהמהלך דגר תושב ענינו גירות מסויימת ולא קבלה בעלמא, מסתבר לומר דאינו יכול להוסיף ע"ע מצוות אלא בעת שקיבל ע"ע את הז' מצוות שהוא זמן הגירות שלו, ולא אח"כ. כיון דאי"ז סתם קבלת מצוות, אלא הרחבה של הגירות, ומי יימר שיש משמעות למה שעושה אחר שנתגייר כבר.

נידון נוסף יש, בבני גר תושב האם הו"ל גר תושב כאביהם, או דכל גוי צריך בנפרד קבלת ז' מצוות. ונראה דתליא בהנ"ל דאם ג"ת היינו קבלה בעלמא, א"כ מה ענין הבנים לאביהם, ואם אביהם קיבל הם לא קיבלו, משא"כ אם ענינו של ג"ת הוא כעין 'גירות' א"כ יתכן בהחלט לומר דעד כמה שאביהם התגייר הם כמוהו, ואין הדבר תלוי בבחירתם. ועי' חזו"א ב"ק סי' י' סקט"ו דבניו הקטנים של גר תושב נראה דדינם כגר תושב ומצווין להחיותן.

כתיב בפר' בהר (כה,לה) "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך", ופ' רש"י ואיזהו תושב, כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבלות.

וכתיב בפר' ראה (יד,כא) "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנהג ואכלה", ופירש"י לגר אשר בשעריך - גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבלות.

ויסודו במס' גרים (פ"ג ה"א) איזהו גר תושב, כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז דברי ר"מ, ר"י אומר כל שקבל עליו שלא להיות אוכל נבילות.

וא' בגמ' ע"ז (סד:) איזהו גר תושב כל שקבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד ע"ז דברי ר"מ, וחכ"א כל שקבל עליו ז' מצות שקבלו עליהם בני נח, אחרים אומרים אלו לא באו לכלל גר תושב אלא איזהו גר תושב זה גר אוכל נבילות שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות.

וכתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"ד ה"ז), אי זה הוא גר תושב זה גוי שקבל עליו **שלא יעבוד ע"ז עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל**, ה"ז מקבלין אותו והוא מחסידי אוה"ע, ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל.

ובהל' מלכים (פ"ח ה"י) כ' הרמב"ם, משה רבינו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישראל, שנאמר מורשה קהלת יעקב, ולכל הרוצה להתגייר... וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל ייהרג, **והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב** בכל מקום, וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים.

ועיש"ע בה"א תנאי נוסף שכתב הר"מ, שיקבל אותן ויעשה אותן **מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה**, והודיענו ע"י משה רבינו, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב.

ובסוים דין ג'ת כ' הר"מ (בה"י) וכל המקבל עליו למול ועברו עליו י"ב חודש ולא מל הרי זה כמן האומות, [עפ"י הגמ' ע"ז סה.]. ופירושו שאינו חייב למול כדי להיות ג'ת, אולם אם קיבל ע"ע למול ולמעשה לא מל, מפסיד גם את דין גר תושב שע"י קבלת ז' מצוות. ואף שהמל"מ בפ"י מהל' מלכים (ה"ז ד"ה וראיתי להר"ב) כתב שג'ת שהוזכר בתורה היינו שמל וקיבל ז' מצוות, כבר השיגו עליו כל המפרשים דודאי א"צ למול, וכנ"ל ברמב"ם בהל' איסור"ב.

מה בין גר תושב לבני נח

כ' הריטב"א (מכות ט.) ג' לשונות נאמרו בכותים, גר תושב וכן נח וכותי, וביאר שגר תושב הוא שקבל בב"ד של ישראל לקיים ז' מצוות בני נח, ובהם הוא מצווה ועושה, ומותר להתיישב בינינו [ולכן נקרא 'תושב'], ואנו מצווין להחיותו, כדכתיב **"וחי עמך"**, וכ"ש שאסור לגרום לו מיתה.

משא"כ בן נח שלא קבלם בב"ד אלא דקים לן שמקיים אותם מעצמו, ונדון בהם כמי שאינו מצווה ועושה אלא יש לו קצת שכר, ואין אנו מצווין להחיותו. וסתם כותי הוא שאינו זהיר לקיים שבע מצות, וכי הא מותר לגרום לו מיתה במקום דליכא איבה. עכ"ד הריטב"א.

והרא"ש בפ' התורה (יתרו כ.) כ' מה בין גר תושב לבן נח. י"ל גר תושב נקרא שקבל עליו בפני ב"ד שלא לעבוד ע"ז ועדיין אוכל נבלות, ובן נח מצווה ועומד והקב"ה התיר להם כמו שדרשו רז"ל ראה ויתר גוים שלא יהיו מקבלים שכר כמצווה ועושה.

גר תושב נוהג רק בא"י בזמן היובל

א' בגמ' ערכין (כט.) אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, מג"ש ע"ש. וז"ל הרמב"ם בהל' ע"ז (פ"ה ה"ו), בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד ע"ז בינינו, אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו, עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר לא ישבו בארצך אפילו לפי שעה, ואם קבל עליו שבע מצות הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד.

אך שיטת רש"י בערכין שם שמה שגר תושב נוהג רק בזמן היובל, הוא שיהא ישראל מצווה להחיותו. ומשמע דמ"מ מקבלין, (דלא כהרמב"ם). וכ"כ המאירי (יבמות מח): שגר תושב שמצווה להחיותו דוקא בזמן יובל שהיו שם שמטין ויובלות ויכולין לפרנסו שלא בטורח צבור אבל לענין קבלתו מקבלין אותו בכל זמן. (ועי' ח' הגר"ז סוטה לה:).

ועי' בראב"ד בהל' איסור"ב (ידח), כי בזמן היובל היו שומטין [והחזו"א גרס שולטין] והיה יכול להתפרנס שלא בטורח צבור ועכשיו אינו יכול.

ועפ"י דין זה כ' המש"ח לבאר את המשך המקראות (כה,לח) "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים **לתת לכם את ארץ כנען**", דגר תושב נוהג רק בזמן היובל שכל יושביה עליה. וע"ז אמר "לתת לכם את ארץ כנען", היינו, שכל זמן שארץ כנען נתונה לכם וכל יושביה יושבים עליה, מצווים אתם להחיותו.

גר תושב מצווה להחיותו

בפס' (בהר כה,לה) "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך", דרשו בגמ' (פסחים כא:) 'גר אתה מצווה להחיותו'. ועי' רש"י בערכין כט. אין גר תושב נוהג אלא בזמן היובל - שיהא ישראל מצווה להחיותו.

והרמב"ן מנא במ"ע, וכ' בסהמ"צ בשכחת העשין (טז), שנצטוונו להחיות גר תושב להציל לו מרעתו שאם היה טובע בנהר או נפל עליו הגל שבכל כחנו נטרף בהצלתו ואם היה חולה נתעסק ברפואתו וכו' והוא אמרו ית' וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. ועפ"ז כ' החרדים (מ"ע פ"ה) שמצות פיקוח נפש נוהגת גם בגר תושב.

והנה בגמ' שם מבואר דמשום שמצווה להחיותו יש לתת בשר נבלה לגר תושב במתנה, אע"פ שיכול למכרה לנכרי. ועי' אבני נזר (יו"ד סי' שמב סק"ז) שהוכיח מזה דגר תושב מצווה להחיותו משמע אפ' **לפרנסו**, שהרי מחויב ליתן לו הנבילה.

וכך מבואר בחינוך במצות לא תחנם (תכו) שכ' שאין נותנין מתנות חנם דוקא למי שעובד עבודה זרה, אבל למי שאינו עובד ע"ז אע"פ שהוא עומד בגינתו לאכול שקצים ורמשים ושאר כל העבירות כגון גר תושב, מכיון שקבל עליו שבע מצוות **מפרנסין אותו ונותנין לו מתנת חנם**. [אך בש"י הרמב"ן משמע דדין להחיותו הוא דוקא בפיקוח"נ אבל פרנסה אינה בכלל].

ודעת התומים (סי' צה סק"א) שאסורה גם **הפקעת הלוואתו** של גר תושב, דהא מצווה אתה להחיותו ומכל שכן דאין להפקיע שלו.

ועי' מנ"ח (מצוה תעט) דהוא גם בכלל מצות **צדקה**, דממה שהביאו הר"מ והחינוך כמקור למצות צדקה את הפס' "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" מבואר שגר תושב ג"כ בכלל מצוה זו, [אך דוקא בכלל העשה, ולא בכלל ה"ל"ת לא תאמץ וגו' דכתיב מאחריך האביון וגר תושב אינו בכלל אחיך, וגם השכר שנכתב בצדקה קאי רק על אחיך ולא גר תושב].

גר תושב בשבת

כתיב בפר' משפטים (כג,יב) "וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמרך וינפש בן אמתך והגר", פירש"י והגר - גר תושב. ומקורו ביבמות (מח:) והגר זה גר תושב.

ונחלקו תנאים במה נאסר, כדאי' בכריתות (ט.) דלת"ק גר תושב מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו כישראל בחוה"מ, ולר"ע מותר רק אוכל נפש כדין יו"ט. ולר' יוסי ור"ש מותר הכל לעצמו. ועי' בפ' המלבי"ם פר' כי תשא (לא,יז) שמשמעות 'וינפש' שאינו נח לגמרי אלא עוסק עדיין במלאכה קלה שמותרת ביו"ט.

ובגמ' ביבמות שם כ' רש"י גר תושב - שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבלות **והזהירו הכותב על השבת** דמחלל את השבת כעובד ע"ז.

והק' על זה הראשונים שהרי גר תושב היינו בן נח והוא אינו מוזהר על השבת ואדרבה אז"ל גוי ששבת חייב מיתה, ועוד בכריתות אמרו אמר ר' שמעון אחד גר תושב ואחד עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול, עי' בתוס' כריתות שם ורמב"ן ורשב"א וריטב"א.

חסידי אוה"ע

כתב הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ח ה"א) - **כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא**, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה, והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם. [המהר"ם אלשקר (תשו' קיז) גר' אלא מחכמיהם וכן תיקנו במהדו' ש"פ עפ"י כת"י].

ואי' בסנהדרין (קה.) חסידי אוה"ע יש להם חלק לעוה"ב. ועי' בסנהדרין (קז.) דדור המבול ודור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב. אלאמא דשייך עוה"ב בבני נח.

וצ"ב דבברכות ה. מבואר דהעוה"ב הוא מתנה טובה לישראל דוקא. וכן ברמב"ם (איסור"ב פ"ד ה"ג) שכ' שמודיעין לגר שע"י המצוות יזכה לחיי עוה"ב, "שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל". וכה"ק המהר"צ חיות יבמות מז.

וי"ל עפ"י הרדב"ז בהל' מלכים שם שפי' דחלק לעוה"ב אינו בגן עדן שהרי אין ערל נכנס לשם (עי' עירובין יט.), א"כ העוה"ב המיוחד לישראל הוא **גן עדן**. והגרמ"ס ת' דיש עוה"ב **"הצפון"** [עפ"י המדרש עה"פ מה רב טובך אשר צפנת ליראיך], והוא מיוחד לישראל. (מובא בס' רנת יצחק משלי פ"ו).

גלילון תתנ"א - חוטף מצוה מחברו

הרב יצחק זאב כגן הביא מה שנחלקו ר"ת ור"י אם החוטף מצוה יכול להחזיר תרנגולת וביאר הרב הנ"ל דפליגי אם החוטף מצוה הוי כמזיק ואז יכול לשלם תרנגולת כי יסוד חיובו להעמיד לו מצוה חדשה תחת זו שהזיק לו וזו דעת ר"ת, אבל דעת ר"י שלא יכול לשלם משום שס"ל שהחוטף כגזלן ויסוד חיובו לשלם דווקא מעות וכמו שבעל חוב לא יכול להחזיר תרנגולת ה"ה כאן עכ"ד ויש לעיין דילמא בע"ח לא יכול להחזיר תרנגולת כי כל הלואה היא ע"ד להשיב מעות ואנן סהדי שזאב אומר לו בשעת קבלת הלואה שיחזיר לו תרנגולות לא היה מקבל הלואה אבל בחוטף מצוה שפיר יכול להחזיר לו תרנגולות. ומה שגזלן לא יכול לשלם תרנגולת יש לומר משום שאין זה שווה למה שגזלן שהגזלן צריך כעת לטרוח לעשות מצוה ואז יהיה שווה לו עשרה זהובים אבל בחוטף מצוה שפיר יש לומר שיכול לשלם גם תרנגולות.

בקושיית **הרב אלקנה גלעזר** מדוע החוטף כיסוי הדם צריך לשלם עשרה זהובים הרי לא חטף מצוה שלי-מה שהרי צריך להניח עפר גם מלמטה עכ"ד. ושמעתי לתרץ כגון שהחוטף אמר שהוא מזמן את העפר שלמ-טה שהרי כך מספיק לזמן את העפר שלמטה. ועוד יש לומר שאין חיוב תשלומין אלא על גמר המצוה וע"ד שאמרו אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה.

הרב אורי שחר

בהערה מדוע החוטף כיסוי הדם צריך לשלם עשרה זהובים הרי לא חטף מצוה שלימה שהרי צריך לה-ניח עפר גם מלמטה אין לדחוק שהמעשה היה באופן שהשני נתן מעיקרא העפר למטה, דא"כ למה השוחט שחט ע"ג עפר זה ואיהו דאפסיד אנפשיה, ואי המצוה מתייחסת בע"כ אליו, כיון שהוא נותן ע"י השחיטה את הדם ע"ג העפר, א"כ הדק"ל שהשני לא חטף מצוה שלמה. וגם אי נמצא אופן רחוק שהצליח לחטוף בע"כ גם את העפר למטה איך סתם הרמב"ם להלכה שמי ששחט ובא אחר וכיסה חייב עשרה זהובים (לדעת ה"ש שהורו").

הרב אלקנה גלעזר

בענין מה שהסתפקנו לגבי איש שמבקש מאשתו כוס מים וקדם הבן והביא לאב. וצידידנו שכיון שכלפי הבן הוי זה 'מצוה' דא', לעומת האם, שחיובה הוא בגדר 'שיעבוד' לבעלה, לפיכך לא יצטרך הבן לשלם לה. והעירני גיסי **הרב ישראל זילבר**, מלשון הרמב"ם (סוף פט"ו מהל' אישות) שכל: וכן ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה וכו'. ובמגיד משנה שם ציין לדברי הגמ' (קידושין לא.) שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. עיי"ש. הרי דכבוד האשה לבעלה הוי מצוה דרבנן. וא"כ באנו לפלוגתת האחרונים שהובא בגלילון הנ"ל ב'שער הציון', אם חוטף מצוה דרבנן חייב לשלם 'זהובים'. דלהש"ך פטור (ח"מ סי' שפ"ב ג) ולהמור וקציעה חייב (אור"ח סי' תל"ז). [אמנם יש לדון אם לשון הר"מ 'וציוו חכמים' כוננו למצוה מדרבנן, דעיי"ש בפרק הנ"ל שנקט בנושאים אחרים לשון 'מצוה מדברי סופרים' וכן 'מצות חכמים'. ובכל אופן דברינו שם היו אליבא דהשו"ע בהלכות כיבוד או"א, והוא לא הזכיר כלל בדבריו לשון 'ציוו חכמים'.]

ובמה שהסתפקנו כשהאב מצווה לבנו השקיני מים וקדמה האם והביאה לאב וצידידנו שתצטרך לשלם לבן משום חוטף מצוה. העירני **הרב שלמה קרוק**, דכיון דרצון האם להביא מים לאב, הרי נמצא לכא' שבזה גופא שנתקיים רצונה, הבן מקיים בכך מצות כיבוד אם, ולא נקרא שחטפה ממנו מצוה. ואף שלכא' הפסיד מצות כיבוד אם, מ"מ הרויח כאן מצות כיבוד אם. ומה שאמרו בגמ' שם שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, זהו רק שצריך להקדים האב לאם, אבל כאן הרי מדובר שהאב יקבל מיד בכל אופן. ובכזה"ג כבודם שווה. ויל"ע.

פנינים
מליכא דעומקא

גר תושב

אי זה הוא גר תושב זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד ע"ז עם שאר המצוות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם, ולמה נקרא שמו 'תושב' לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל.

רמב"ם הל' איסורי ביאה (פי"ד ה"ז)

ומה בין גר תושב לבן נח. י"ל גר תושב נקרא שקבל עליו בפני בית דין שלא לעבוד ע"ז ועדיין אוכל נבלות ובן נח מצווה ועומד והקב"ה התיר להם כמו שדרשו רז"ל (ב"ק לחא.) ראה ויתר גוים שלא יהיו מקבלים שכר כמצווה ועושה.

פי' הרא"ש עה"ת (פר' יתרו)

גר ותושב וחי עמך

מצות עשה ליתן צדקה לעניים שנאמר... והחזקת בו גר ותושב וחי עמך (רמב"ם הל' מתנו"ע פ"ז), מבואר שגר תושב גם כן בכלל מצוה זו לתת לו צדקה, ונראה דוקא בכלל העשה שנכתב בהדיא, ולא בכלל הל"ת לא תאמץ וגו' דכתיב מאחריך האביון וגר תושב אינו בכלל אחיך.

מנחת חינוך (תעט)

ונמכר לגר תושב

אמר רבי ברכיה הקב"ה כתב גאולת ישראל בתורה דכתיב "וכי תשיג יד גר ותושב עמך" יד גר ותושב זה המן שנתגדל ונתעשר והשיגה ידו לשקול עשרת אלפים ככר כסף ונקרא גר תושב שהוא מזרעו של עמלק. "ומך אחיך עמך" אלו ישראל שהיו דלים ומכים, "ונמכר לגר תושב" שמכרם אחשוורוש להמן להשמיד להרוג ולאבד... "אחרי נמכר גאולה תהיה לו" שגאלם הקב"ה מידו והצילם מגזרתו ופדאם....

מדרש אסתר רבה (פרשה י)

נושאי הגליונות
הבאים אי"ה

במדבר [שבועות] - כבוד התורה
בהעלתך - הטבת הנרות
שלח - צירוף למניין

ד"ת [עוד 700 מילים]
יתקבלו בצירוף שם מלא
בדוא"ל: a740700@gmail.com
באותו שבוע, עד יום שלישי בלילה

ובמש"כ שקטן שחטף מאחיו הגדול מצות כיבוד אב, להצד שחיוב חוטף מצוה הוא על שנהנה בקבלת שכר המצוה, יצטרך לשלם לכשיגדל. העירני **הרב אריה אלישיב** שליט"א (מודיעין עילית) דיש לדון אם קטן שמקיים מצוה יש לו 'שכר מצוה', ואפשר דהוא פחות מגדר 'אינו מצווה ועושה' ואין לו שכר כלל ולא נקרא שנהנה. והראני גיסי הר"י זילבר שליט"א, מש"כ בה"י (ברכות סי' כ"ד) שקטן אע"פ שאינו מחוייב במצוות, היינו משום דחשיב כאנוס ולא חייבתו תורה. אולם אי מברך ברכהמ"ז מצוה דא' קעביד, דלכל ישראל ניתנו המצוות. עיי"ש. ומשמע לפי"ז דאף 'שכר מצוה' יש לו כמי שאינו מצווה ועושה.

הרב אברהם ישעי' פרידליס

« המשך מעמ' 1:

קבלת גר תושב בפני בית דין

שמתקנים ע"י שמקבלים על עצמם דין גר תושב בפני ג'. ולא קשה מה שהמצווה הללו הם בשוא"ת שמדובר כאן על עיקר הקבלה שדיבר עליו הריטב"א והגרי"ז בביאורו וזה בקום ועשה. ומשום כך המושיט אבר מן החי לבן נח בודאי עובר משום לפני עור שהרי באמת עדיין חייב בכל המצוות ורק משום שהוא אינו מרגיש בחיוב הזה משום שהפקיע את העול מעצמו לקחה התורה ממנו את השכר, שהרי אינו מרגיש שהיצר מתגרה בו כשאינו מרגיש חובה על כך.

וזה דומה להא דאיתא בגמ' קידושין דף מ' שבעבר ושנה אומרים שמחשבתו מצטרפת למעשה כמו גוי. וזה משום שאצלו אין מעצור בידו לעבור על העבירה שהרי מרגיש כאילו הותרה לו. והוא הדין בני נח שמכיון שהגויים עברו על כל המצוות שלהם נעשה להם כהיתר גמור ומשום כך לא מגיע להם שכר כמצווה ועושה.

ולפי זה יובן הס"ד של הגמ' שלא יקבל שכר בכלל גם כמי שאינו מצווה ועושה, שהרי אצלם כל מצוות בני נח כהיתר גמור נחשבו, ומה שעושה במקרה אינו משום ציווי השי"ת אלא משום שכך נראה לו באותו רגע, ומדוע ייחשב כלל למצוה.

לכבוד חג השבועות
יוקדש גליון פרשת במדבר

לענייני כבוד התורה

כבוד ס"ת | כבוד הספרים | כבוד והידור ת"ח |
הנהגת ת"ח | כבוד ת"ת | כבוד קרה"ת

a740700@gmail.com

תרומות לעומקא דפרשה

בנדרים פלוס - עומקא דפרשה

או בנדרים פון 03-76-30-585 שלוחה 74

לקבלת הגליון

בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק
יש לשלוח בקשה לכתובת:

a740700@gmail.com